

УДК 327(477)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.47.34>

МІСЦЕ УКРАЇНИ В СВІТОВОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ: ГЛОБАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Ольга Соколовська

*Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
факультет міжнародних відносин, політології та соціології, кафедра політології
Французький бульвар, 24/26, 65058, м. Одеса, Україна*

Початок широкомасштабного вторгнення став точкою відліку нового етапу розвитку зовнішньої політики України, це етап супротиву та боротьби з російською агресією. Зміни в зовнішній політиці нашої країни, створення альянсів та визначення напрямків співпраці – потрібно визначити, виходячи з головної тези – перемога України. Потрібно розуміти, що у разі поразки Україну буде знищено. І саме ці аспекти повинні бути покладені в усі рішення, які приймаються на рівні зовнішньої політики. Особливо це стосується її глобального та регіонального напрямків. Подальший розвиток подій вимагає прогресу на різних рівнях партнерства – як на регіональному, так і на глобальному. Це вимагатиме від України та політичних лідерів країн-партнерів стратегічного бачення та сміливості задля посилення подальшої координації політики, покращення та прискорення процесів прийняття рішень. Зокрема, напрямком членства в ЄС вимагає перегляду та коригування порядку денного регіональної інтеграції, для пропозицій щодо оновлених перспектив для країн-кандидатів, а також для ширшого кола країн-сусідів. Україні слід застосовувати всі можливі ресурси, які необхідні для демонстрації нашої прихильності до глобальних і регіональних програм. Тобто, зараз маємо партнерство та співпрацю з регіональними та глобальними партнерами, які підтримують нас у боротьбі та надають допомогу в рамках домовленостей. І тут важливим є визначення критеріїв для створення партнерства. Особливо це стосується ознак стратегічного партнерства. Необхідним є виважений аналіз подальших перспектив зовнішньої політики України в аспекті Стратегії з урахуванням російсько-української війни та зміною (перезформатуванням) світового політичного порядку. Мова про нові домовленості, можливі союзи, співпрацю з новими партнерами і т.п.

Ключові слова: зовнішня політика, зовнішньо-політична діяльність, глобальні процеси, регіональні процеси, світовий порядок, політичні процеси, війна в Україні, кризи, ризики.

Як свідчить історія, наша країна деякий час не могла визначитися зі своїм цивілізаційним вибором подальшого розвитку. А точніше, кожна зміна влади в країні приносила зміну курсу подальшого розвитку. Україна постійно межувала між євроатлантичним та євразійським напрямками. І хоча маємо в історії людства приклади, які свідчать про позитивний досвід країн, які обрали саме євроатлантичний напрямок, але все одно, інколи влада нашої країни обирала саме євразійський вектор розвитку. Як правильно зазначає В. Юрчишин: «усі постсоціалістичні країни, які обрали євроатлантичний шлях, у т.ч. із зорієнтованістю на військовий захист НАТО (насамперед США), досягли визнаних успіхів у будівництві власної країни. І зворотне – жодна з колишніх республік СРСР, обравши проросійську орієнтацію, або т.зв. нейтральний статус, не змогла економічно чи політично хоча б наблизитися до першої групи. Більше того, їх підпорядкованість імперським інтересам з року в рік зростала, а агресія (Грузія, Молдова, Україна) чи ризики агресії (Білорусь, Казахстан) стосовно їх територіальної цілісності стали ледь не нормою» [1, с. 52]. Зараз ми відвоювали собі право подальшого цивілізаційного розвитку в напрямку політичного, соціального, економічного та культурного прогресу і бажання створення якогось партнерства чи союзу в рамках російських проєктів не розглядають.

Е. Тітко акцентує увагу на те, що система майбутнього включає в себе «глобальні, міжнародні, регіональні та національні стратегії розвитку та відповідні системи» [2, с. 127]. С. Щергін вказує на той аспект, що «глобальні та регіональні тенденції світового розвитку мають системний характер, що зобов'язує державне керівництво постійно дбати про застосування превентивних заходів як для ефективного подолання негативних, так і для оптимального використання позитивних наслідків їх впливу на суспільні системи країн-учасниць цього об'єктивного багатостороннього процесу» [3, с. 21]. Особливості України в цьому аспекті в її характеристиках «геополітичного розташування та соціально-економічного становища країни, а також залежить від здатності її політичного істеблїшменту враховувати ці чинники, так само як і брати на себе відповідальність за здійснення та захист національних інтересів в умовах тотальної конкуренції епохи глобалізації і регіоналізації міжнародного комунікативного простору» [3, с. 22].

Ю. Біденко вказує на «незбалансованість мегаполітичних відносин», яка на думку вченої, «зростає у зв'язку з тим, що на міжнародну політичну арену крім держав вийшли і інші самостійні суб'єкти: різні соціальні (національні, конфесійні, демографічні та інші) групи, що налагоджують самостійні відносини зі своїми прихильниками за кордоном; міжнародні організації, що регулюють ті або інші відносини між політичними суб'єктами; транснаціональні кампанії, що ведуть економічну діяльність у різних державах; різноманітні корпоративні структури (ЗМІ, громадські організації, туристичні фірми, терористичні угруповання тощо) і навіть окремі особи (зокрема, релігійні, культурні лідери, бізнесмени міжнародного рівня, професійні лобі, колишні політики, що відіграють посередницькі ролі у врегулюванні конфліктів)» [4].

При вирішенні питання про співвідношення векторів руху глобалізації та регіоналізації можна також говорити про суперечливу єдність, яка народжується під впливом двох різноспрямованих, але паралельних процесів трансформації суспільних відносин. Обидва тренди співіснують у сучасних реаліях і мають бути враховані для формування доцільної зовнішньої політики держави. Головною відмінною особливістю зазначеної взаємодії є те, що територіальна організація соціальних відносин, яка змінюється під впливом даних процесів, відбувається, перш за все, на інституті держави як на засобі устрою політичного простору. В сучасних умовах можна говорити про модифікацію системи державного управління, але не про повну її ліквідацію, оскільки держави виконують важливі політичні, соціальні та економічні функції.

Процеси глобалізації та регіоналізації є об'єктивною основою зміни позиціонування регіонів в архітектурі міжнародних відносин. Глобалізація проникає у всі сфери діяльності, прискорюючи взаємодію різних акторів. Як зауважує Ю. Біденко: «глобалізаційний потенціал країни полягає саме у спроможності суспільства відповідати на нові виклики світових трансформацій. Саме поєднання державної і суспільної активності може стане запорукою зайняття Україною гідного місця в структурі глобального політичного процесу» [4].

Оцінка рівня участі в процесах глобалізації для країн «застосовуються різні методики, здебільшого розроблені експертами МВФ, Світового банку та спеціалізованих установ ООН» [3, с. 7]. Для таких рейтингів застосовують такі основні критерії: «економічна інтеграція – обсяг міжнародної торгівлі, інвестицій і різних виплат, які здійснюються із перетинанням кордону; персональні контакти – міжнародні поїздки і туризм, обсяг міжнародних телефонних розмов і поштових послуг; технологічна інфраструктура – кількість Інтернет-серверів і користувачів Інтернету; ступінь залучення до міжнародної політики – членство в міжнародних організаціях, кількість посольств і т.ін» [3, с. 7]. А. Лясога зазначає, що «порівнявши індекс глобалізації та індекс людського розвитку України із середніми

показниками по світу, можна віднести Україну до держав, що розвиваються та знаходяться у стані перехідного періоду» [5, с. 34].

Географічна позиція України дає можливість активно приймати участь «відігравати роль країни-балансир, що в умовах міжцивілізаційних протиріч є дуже важливою з огляду на безпеку їх розгортання до глобального рівня» [3, с. 14]. І ще З. Бжезинській наголошував, що майбутнє України з НАТО та Європейським Союзом, що повинно стати нашим «наступним логічним кроком» [6]. Напрямок щодо європейської інтеграції «забезпечить Україні реальну участь в міжнародних процесах прийняття рішень, дасть можливість активно впливати на формування міжнародного безпекового середовища» [7]. С. Телешун ще в 2016 році, акцентував увагу, що Україна є «одним із чутливих центрів формування нового світового порядку», що Україна «є і буде однією з глобальних і регіональних дискусійних платформ з усіма негативними та позитивними наслідками» [8].

А. Лясота наголошує на важливому значенні «глобалізаційних процесів для політичних трансформацій в сучасній Україні». Вчена пояснює це «поступовим пристосуванням інституційно-правових, елітарно-бюрократичних, культурно-світоглядних, економічних та інформаційних вимірів України до викликів сучасної глобалізаційної реальності» [5, с. 34]. Авторка звертає увагу на «відкритість України до співпраці з міжнародними організаціями та інституціями – є надзвичайно важливим фактором розвитку в рамках глобалізації. Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку та подолання відсталості є інтеграція з найбільш розвиненими світовими акторами. Це актуалізує питання інтеграції до ЄС та НАТО, що потенційно передбачає певні ризики для України, але, з іншого боку, надає можливість подальшого розвитку згідно з викликами часу та збереження державності» [5, с. 34].

Сучасні події в світі говорять про те, що формуються нові тренди міжнародного життя, зовнішньополітичних стратегій країн, міжнародних відносин тощо. Багато різних подій вплинуло на ці процеси. Однією з головних проблем є визначення полюсів світового порядку. Думки тут різняться. Наприклад, Л. Чупрій, І. Богдановський та О. Льовкіна зазначають про процеси «інтенсифікації глобалізаційних процесів» та наголошують на формуванні «нової багатополлярної моделі світового устрою, де з'являються нові центри сили» [9, с. 170]. В. Юрчишин говорить про формування двополюсного світу та зазначає, що «в дійсності може йтися лише про двох безсумнівних лідерів – США і Китай, і саме вони визначатимуть домінуючі фактори творення двополюсного світу» [1, с. 12]. Дж. Чіпмен, який є генеральним директором і виконавчим директором Міжнародного інституту стратегічних досліджень, щодо полярності світу зазначає, «було б помилкою розпочинати нову біполярну конкуренцію між так званими автократичними та демократичними державами. Захід не в найкращому становищі для запуску нової глобальної демократичної місії. Демократія, у будь-якому разі, не є продуктом, який можна експортувати» [10].

Події, що сталися 24 лютого 2022 року дають можливість говорити, що Україна «увійшла в новий етап глобальної історії, привернувши до себе увагу світової спільноти і ставши одним із провідних суб'єктів світової політики». Ю. Якименко наголошує, що саме «опор українського народу російській агресії по-новому віддзеркалив особливості та суперечності глобальних процесів. Ця боротьба стимулювала оновлення існуючих і створення нових союзів та інститутів, скоригувала пріоритети, партнерські відносини, рівень прийнятності компромісів та ін.» [11, с. 4]. З одного боку, ця війна «завдала потужного удару по всіх без винятку сферах економіки нашої держави» [11, с. 4], а з іншого, – «прискорила усвідомлення безальтернативності руху країни до повноправного членства в Європейському Союзі».

Слід звернути увагу на те, що Україна посилює «усвідомлення і прийняття світовим співтовариством цивілізаційних цінностей: демократія, вільний вибір народом свого шляху, право на власну долю, незважаючи на певне їх послаблення у сучасному світі, залишаються непохитними і вартими боротьби за них; неприйнятність агресії світовою демократичною спільнотою, яка визнала її червоною лінією, за якою – злочин проти людяності; неприпустимість порушення недоторканності визнаних кордонів через політизовані чи маніпулятивні підстави; солідарність і підтримка – військова, економічна, фінансова, гуманітарна – мирно і демократично налаштованих країн тим громадянським суспільством, які обрали шлях побудови незалежної країни і готові такий вибір захищати» [1, с. 5]. І що саме важливе, що ми бачимо як зростає політична та економічна значущість України. Наприклад, ми вже спостерігаємо, як Україна стає «глобальним гравцем на ринках аграрних і продовольчих товарів, від якого залежить продовольча безпека багатьох (а з тим і соціально-економічна стійкість) країн світу» [11, с. 4].

Ще один важливим момент, на який слід звернути увагу для розуміння місця України на рівні світової міжнародної спільноти – це вплив України на лідерство ЄС, чи зможе «ЄС залишатися глобальним (політичним та економічним) центром тяжіння, привабливим для країн демократичного спрямування» [1, с. 44]. Можна сказати, що «з початком російської агресії проти України (лютий 2014 р.) поступово сформувалася коаліція країн, солідарних з Україною. Це складний і суперечливий процес, який гальмувався й уповільнювався багатьма факторами – специфікою внутрішніх проблем у країнах, геополітичною кон'юнктурою, рівнем російського впливу, наслідками пандемії тощо» [12, с. 6].

Для визначення місця України в світовому політичному процесі глобальним завданням є перемога в російсько-українській війні. Саме фізична, концептуальна та інтелектуальна перемога України є висхідним моментом подальших відносин зі світом. Слід відзначити, що у разі, якщо росія після закінчення війни залишиться існувати як держава у тому вигляді, якою вона є зараз – то це буде для нас загрозою ще довгий час. Тому, важливим є формування бачення того, як стратегічно визначити власну політичну позицію в цьому напрямку. Слід чітко усвідомити, що перемога у війні стане початком стратегічного відновлення України, що вплине на те, яке місце займе наша країна у світовому просторі. Не слід вважати, що вирішення наших проблем пов'язано лише з війною. Наша перемога не гарантує, що ми одразу станемо глобальними гравцями чи драйверами змін на політичному просторі. Тому, визначення напрямків економічної, гуманітарної та соціальної політики повинно формуватися вже зараз і це стане основою для післявоєнного відновлення та розвитку.

Коли мова йде про розвиток України, «необхідним є врахування глобального контексту, його впливу на національні трансформації в умовах продовження воєнних дій та їх закінчення на своїй території, що актуалізує дослідження і визначення завдань соціально-економічної політики, спрямованих на підтримку прискореного перспективного відновлення, у т. ч. з врахуванням європейського вектору розвитку» [12, с. 6].

Зовнішня політика зазнала значних змін за останні роки, які були представлені в оновленій «Стратегії зовнішньополітичної діяльності України», в «Стратегії національної безпеки України». Зрозуміло, що це не всі документи, які регулюють зовнішньополітичну діяльність в Україні, але стратегічні напрямку розвитку містяться сам в цих документах. Зараз маємо зміни в принципах та пріоритетах зовнішньої політики, в загальному баченні стратегічного напрямку розвитку, зміни форматів партнерство на регіональному та глобальному рівнях, у зв'язку з широкомасштабним вторгненням у 2022 році. Можна визначити наступні пріоритети зовнішньополітичної діяльності України на сучасному етапі:

російська агресія зараз є головною темою щодо визначення наших зовнішньополітичних цілей, домовленостей, альянсів і т.п. Це ті дії, які повинні здійснювати на рівні зовнішньої політики за для опору росії. Мова про те, щоб налагоджувати відносини з країнами, які б підтримували Україну – створення безпекових союзів на регіональному та на глобальному рівнях, входження до системи колективної безпеки тощо. Необхідним є те, щоб світова спільнота мала інформацію щодо злочинів росії по відношенню до України та відбувався процес збільшення санкцій щодо держави-агресора (міжнародно-правової відповідальності тощо); залишається основним напрямком щодо європейської та євроатлантичної інтеграції. Про це йде мова в пункті 2 Стратегії, де прямо зазначено, що «в основі зовнішньополітичної діяльності України – стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (ЄС) та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО), закріпленій у Конституції України». Це означає, що встановлюються стратегічні та тактичні завдання для того, щоб увійти до ЄС та НАТО в якості повноправних членів.

Загалом, можна зробити висновок, що Україна на світовому політичному полі виступає в якості фактору зміни політичних епох. Відбувається прискорена боротьба між двома цивілізаційними формами, яка визначає стратегічних партнерів України, цінності, на яких будується партнерство та рівень консенсусів, які можуть бути допустимими в цій співпраці. Змінилося відношення цивілізованого світу до агресії, яка йде з боку автократичного світу – від початкової позиції винайдення компромісу за рахунок втрат з української сторони, до – активної допомоги та змін в форматі колективної безпеки.

Список використаної літератури

1. Юрчишин В. Глобальні трансформації і роль України в їх прискоренні. Геополітичні та геокономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. Київ : Центр Разумкова, 2022. С. 5–68.
2. Тітко Е. Національна та міжнародна безпека в контексті захисту прав людини в умовах сьогодення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 2(12). С. 126–138.
3. Шергін С. Вплив глобальних та регіональних тенденцій на зовнішню політику України. *Зовнішня політика України – 2006: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*. Київ, 2007. С. 4–22.
4. Біденко Ю. М. Суб'єкти політичного процесу глобального рівня та Україна: деякі тенденції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Питання політології»*, 2008, № 810. С. 54–60.
5. Лясота А. Глобалізаційні процеси в сучасному світі та Україні: політичні ризики та перспективи. *Регіональні студії*. 2020, № 23. С. 32–37.
6. Бжезінський З. Світове панування чи світове лідерство. Київ, Києво-Могилянська академія, 2006, 121 с.
7. Парахонський Б., Яворська Г. Концептуальні засади зовнішньополітичної стратегії України. *Відділ глобалістики та безпекових стратегій*, 2011. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-11/konc_zasady-4d3ec.pdf
8. Телешун С. Україна крізь призму глобальних світових трендів: виклики та загрози. *Укрінформ*, 2016. https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1974941-ukraina-krizy-prizmu-globalnih-svitovih-trendiv-vikliki-ta-zagrozi.html
9. Чупрій Л., Богдановський І., Льовкіна О. Цивілізаційна роль України у сучасному глобалізованому світі. *Регіональні студії*. 2021. № 24. С. 170–175.
10. Chipman D. Strategic Survey 2022: Strategic Prospects Strategic Survey 2022: The Annual Assessment of Geopolitics. Strategic Survey 2022: The Annual Assessment of Geopolitics.

11. Якименко Ю. Передмова. Геополітичні та геоекономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. Київ : Центр Разумкова, 2022. С. 4.
12. Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Завдання економічного відновлення України у повоєнний період з врахуванням євроінтеграційних пріоритетів / В. Юрчишин, В. Зимовець, М. Міщенко, М. Пашков, О. Пишуліна, М. Сунгуровський, С. Чекунова. Київ, Центр Разумкова, 2023. 120 с.

THE PLACE OF UKRAINE IN THE WORLD POLITICAL PROCESS: GLOBAL AND REGIONAL PERSPECTIVES

Olga Sokolovska

*Odesa National University named after I.I. Mechnikov,
Faculty of International Relations, Political Science and Sociology,
Department of Political Science
French Boulevard, 24/26, 65058, Odessa, Ukraine*

The beginning of the large-scale invasion became the starting point for a new stage in the development of Ukraine's foreign policy, a stage of resistance and struggle against Russian aggression. Changes in the foreign policy of our country, the creation of alliances and the determination of directions of cooperation must be determined based on the main thesis – the victory of Ukraine. It is necessary to understand that in case of defeat, Ukraine will be destroyed. And it is precisely these aspects that should be included in all decisions made at the level of foreign policy. This especially applies to its global and regional directions. Further developments require progress at various levels of partnership – both regionally and globally. This will require strategic vision and courage from Ukraine and the political leaders of partner countries to strengthen further policy coordination, improve and accelerate decision-making processes. In particular, the direction of EU membership requires a review and adjustment of the agenda of regional integration, for proposals for updated perspectives for candidate countries, as well as for a wider range of neighboring countries. Ukraine should use all possible resources that are necessary to demonstrate our commitment to global and regional programs. That is, we now have partnerships and cooperation with regional and global partners who support us in the fight and provide assistance within the framework of agreements. And here it is important to define the criteria for creating a partnership. This especially applies to the signs of strategic partnership. A balanced analysis of the future prospects of Ukraine's foreign policy in terms of the Strategy, taking into account the Russian-Ukrainian war and the change (reformatting) of the world political order, is necessary. We are talking about new agreements, possible alliances, cooperation with new partners, etc.

Key words: foreign policy, foreign policy activity, global processes, regional processes, world order, political processes, war in Ukraine, crises, risks.